

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра історії України та археології

СИЛАБУС

нормативного освітнього компонента

**УКРАЇНА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ІСТОРИЧНОМУ ТА
КУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТАХ**

підготовки бакалаврів

спеціальності 232 Соціальне забезпечення

освітньо-професійної програми «Соціальне забезпечення»

Луцьк – 2022

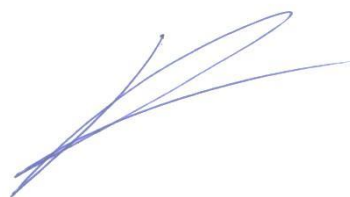
Силабус нормативного освітнього компонента «Україна в європейському історичному та культурному контекстах» для підготовки бакалаврів, галузі знань 23 Соціальна робота, спеціальності 232 Соціальне забезпечення за освітньо-професійною програмою «Соціальне забезпечення»

Розробник:

Понедельник Л. А. – доцент кафедри історії України та археології Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми

(доц. Колосок А.М.)

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри історії України та археології

протокол № 1 від 29 серпня 2022 року.

Завідувач кафедри   В.К.   (проф. Баран В. К.)

I. Опис освітнього компонента

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	23 Соціальна робота 232 Соціальне забезпечення Соціальне забезпечення ОС бакалавр	Нормативна
Кількість годин / кредитів 90 / 3		Рік навчання 1
		Семестр I
		Лекції 28 год
		Практичні 24 год
ІНДЗ: немає		Самостійна робота 32 год
	Консультації 6 год	
		Форма контролю: залік
Мова навчання українська		

II. Інформація про викладача

Понедельник Лариса Анатоліївна
кандидат історичних наук, доцент
доцент кафедри історії України та археології
050 687 99 70; 068 926 42 65; poniedielnyk@ukr.net
Посилання на розклад: <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi>

III. Опис освітнього компонента

1. Освітній компонент «Україна в європейському історичному та культурному контекстах» належить до нормативних освітніх компонентів, яка формує системне уявлення про історію та культуру України у нерозривному зв'язку з європейським історично-культурним простором, вивчає, порівнює та переосмислює перебіг політичних, соціально-економічних та культурних процесів в Україні у європейському контексті, сприяє усвідомленню необхідності утвердження незалежної України та входження її як рівноправного партнера до Європейського Союзу.

Українська історія твориться зараз. Зрештою, не лише українська. Росія привласнила українську історію, і сьогодні у вирі російської агресії українці доводять своє право на волю, право усього демократичного світу.

2. **Пререквізити:** Вивчення ОК передбачає знання програми історії України рівня повної загальної середньої освіти.

3. **Постреквізити:** творчий феномен Лесі Українки, філософія, українська мова (за професійним спрямуванням), іноземна мова (за професійним спрямуванням), історія соціальної роботи та ін.

3. **Мета і завдання освітнього компонента.** Метою викладання нормативного освітнього компонента «Україна в європейському історичному та культурному контекстах» є ознайомлення здобувачів освіти із багатомісячним минулим нашої Вітчизни у сукупності суспільних і культурних явищ і подій, у їхньому поступальному розвитку, насамперед з історичними закономірностями і процесом становлення та розвитку Української держави як європейської країни від найдавніших часів до наших днів.

Відповідно до мети під час вивчення нормативного освітнього компонента «Україна в європейському історичному та культурному контекстах» будуть реалізовані такі завдання:

- дати здобувачам освіти знання про основні напрями, тенденції та закономірності становлення й розвитку української державності, розкрити їх органічну єдність і водночас специфіку в контексті європейської цивілізації;

- ознайомити здобувачів освіти із новітніми досягненнями української історичної науки;

- сформувати бажання до збереження та примноження моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя.

- навчити здобувачів освіти вільно оперувати історичними та культурологічними категоріями й поняттями та розуміти їх генезу;

- сформувати у здобувачів освіти уміння самостійно виявляти, вивчати й аналізувати історичні та культурні процеси, події та явища;

- виховувати у здобувачів освіти почуття патріотизму, пошани до історичного минулого свого народу, до сьогоднішніх Героїв–захисників нашої країни і віри у майбутнє у вільній непереможній Україні.

4. Результати навчання

Відповідно до освітньо-професійної програми здобувачі освіти в результаті вивчення нормативного освітнього компонента «Україна в європейському історичному та культурному контекстах» здобудуть такі компетентності:

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 6. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово у професійній діяльності.

ЗК 16. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Фахові компетентності (ФК)

ФК 1. Здатність аналізувати суспільні процеси, пов'язані з соціальним розвитком держави.

ФК 5. Здатність до співпраці у міжнародному середовищі та розпізнавання міжкультурних проблем у професійній практиці.

ФК 14. Здатність до генерування нових ідей та креативності у професійній сфері.

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН 1. Використовувати усну та письмову комунікацію українською мовою для здійснення професійної діяльності.

ПРН 2. Ідентифікувати причинно-наслідкові зв'язки розвитку суспільства та прояви соціально-економічних проблем у різних категоріях населення.

ПРН 3. Застосовувати методи збору інформації: аналіз документів, опитування та спостереження.

ПРН 7. Використовувати базові знання про принципи державної соціальної політики та шляхи соціального забезпечення населення.

ПРН 12. Аналізувати ефективність соціально-економічної підтримки населення та здійснювати відповідну корекцію в межах компетентності.

ПРН 15. Приймати практичні рішення для покращення соціального добробуту та підвищення соціальної безпеки.

ПРН 20. Демонструвати вміння креативно вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей.

5. Структура освітнього компонента

Таблиця 2

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				Форма контролю / Бали
		Лек.	Практ.	Сам. роб.	Конс.	
Змістовий модуль 1. Історія та культура України в європейському контексті від найдавніших часів до середини XVII ст.						
Тема 1. Вступ. Історія та культура України у системі європейської гуманітаристики	5	2		3		
Тема 2. Волинський національний університет імені Лесі Українки в контексті освіти як одного з головних чинників модернізації суспільства.	5	2		3		
Тема 3. Основні історичні етапи та закономірності розвитку педагогічної освіти в Україні й на Волині	8	2	2	3	1	5
Тема 4. Старокиївська держава в історії середньовічної Європи.	7	2	2	2	1	5
Тема 5. Галицько-Волинська держава – «Королівство Русі» та її культура.	6	2	2	2		5
Тема 6. Українські землі у складі Великого князівства Литовського	7	2	2	2	1	5
Тема 7. Східноєвропейська криза і Визвольна війна в Україні середини XVII ст.	6	2	2	2		5
Експрес опитування						15 б
Змістовий модуль 2. Українська історія та культура у європейському вимірі нового та новітнього часу						

Тема 8. Руїна. Українські землі у європейській геополітиці (1658–1678).	6	2	2	2		5
Тема 9. Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій (кінець XVIII – початок XX ст.)	7	2	2	3		5
Тема 10. Перша світова війна. Україна і Волинь. Особливості української культури в період національно-демократичної революції (1917–1921 рр.) та її орієнтація на	7	2	2	2	1	5
Тема 11. Українські землі міжвоєнний період (1921–1939 рр.).	7	2	2	2	1	5
Тема 12. Україна в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.)	6	2	2	2		5
Тема 13. Україна у післявоєнні роки та в період незалежності	7	2	2	2	1	5
Тема 14. Європейський вибір та євроатлантична стратегія сучасної України.	6	2	2	2		5
Експрес-опитування						15 б
Види підсумкових робіт						бал
Експрес опитування						30 б
Активність на заняттях						5 б
Інше						5 б
Усього годин / Балів	90	28	24	32	6	100

Примітки: ^{1/} Moodle, Zoom – може застосовуватися одна з платформ або їхній симбіоз для здобувачів освіти з індивідуальним планом навчання та/або під час реалізації освітнього процесу в Університеті у дистанційному режимі, відповідно до Положення про електронний курс освітнього компонента у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Положення про дистанційне навчання у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, наказів ректора

6. Завдання для самостійного опрацювання.

Видами самостійної роботи здобувачів освіти є підготовка до лекційних та семінарських занять, підготовка до проміжного контролю та виконання практичних завдань (включає опрацювання першоджерел, підготовки обраного виду роботи (написання реферату).

Тематика рефератів

Витоки людства та заселення України.

Боспорське царство.

Велика Скіфія.

Борис Мозолевський – археолог і поет.

Анна Ярославна у Франції.

Визначні пам'ятки архітектури Руської землі.

Іконопис Київської Русі.

Літописання Київської Русі в системі духовної культури.

Галицько-Волинський літопис

“Слово о полку Ігоревім” – пам'ятка духовної культури княжої доби.

Київське князівство Ольгердовичів.

Битва на Синіх Водах 1362 р.

Луцький замок.

З'їзд європейських монархів у Луцьку 1429 р.

“Волинські Атени”: Острозька академія.

Луцьке Хрестовозвиженське братство та його діяльність.

Великий кордон як фактор становлення українського козацтва.

Дніпрові пороги і перші козацькі Січі.

Іван Підкова.

Козацькі війни кінця XVI – першої чверті XVII ст.

Семерій (Северин) Наливайко.

Збарасько-Зборівська військова кампанія і Зборівський договір з Польщею 1649 р.

Битва під Берестечком 1651 р.

Чигирин – гетьманська столиця.

Статті Богдана Хмельницького – Березневі статті: доля оригіналів текстів українсько-російської угоди 1654 р.

Козацькі літописи та їх автори.

Внесок гетьмана України Івана Мазепи в українську культуру.

Творчість Г. Сковороди в контексті українського бароко.

Розвиток освіти у Наддніпрянській Україні у XIX – на початку XX ст.

Геній Тараса Шевченка.

Феномен Івана Франка.

Михайло Грушевський – історик України.

Творчий злет Лесі Українки.

Українські січові стрільці (УСС) та їхній бойовий шлях 1915–1917 рр.: Маківка – Лисоня – Конюхи.

Культурно-просвітницька праця січового стрілецтва.

Бій під Крутами 29 січня 1918 р.

Листопадовий чин 1918 р.

Дмитро Вітовський.

Симон Петлюра.

Олена Степанів.

Роман Купчинський.

Політичні партії Західної України у міжвоєнний період.

Західноукраїнська кооперація 1921–1939 рр.

Письменники Західної України (1921–1939).
Українські газети і журнали на Волині міжвоєнного періоду.
Мистецьке життя міжвоєнної Волині.
Августин Волошин.
Улас Самчук.
Олександр Довженко – основоположник українського кіномистецтва.
Олег Ольжич – вчений, поет і борець.
Олена Теліга.
Ніл Хасевич: мистецтво як зброя.
Українська журналістика в роки війни.
Успенський собор Києво-Печерської лаври: загадкова історія зруйнування.
Чорнобильська трагедія 1986 р.
Василь Стус.
В'ячеслав Чорновіл.
Євген Сверстюк.
Іван Дзюба.
Ліна Костенко.
Три українських Майдани: Революція на граніті 1990 р. – Помаранчева революція 2004–2005 рр. – Революція гідності 2013–2014 рр..
Євроінтеграція. Угода про асоціацію між Україною та ЄС.
Українці в Росії.
Українці в Білорусі.
Українці в Польщі.
Українці в Чехії та Словаччині.
Українці в Італії.
Українці в Іспанії та Португалії.
Українці в країнах Західної Європи.
Український вільний університет у Мюнхені.

IV. Політика оцінювання

Оцінювання навчальних успіхів здобувачів освіти здійснюється на основі виконання підготовки практичних занять з ОК, рефератів, експрес опитування. Відвідування лекцій та практичних занять обов'язкове. Поточне оцінювання здійснюється за результатами роботи здобувачів освіти на практичних заняттях, активної участі них (60 б). активність на практичних заняттях та інші види робіт (10 б). Контрольні роботи виконуються у формі експрес опитування (30 б).

В разі неможливості бути присутнім на заняттях, здобувач освіти повідомляє про це старосту групи або викладача і складає дану пропущену тему викладачеві індивідуально на консультаціях.

За бажанням (при недостатній кількості балів) і консультацією із викладачем здобувач освіти може додатково скласти тести за обраною темою або за результатом співбесіди і в такий спосіб підвищити підсумковий бал.

У випадку, якщо здобувач освіти протягом поточної роботи набрав менше як 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання анулюються. Максимальна кількість балів на залік під час ліквідації академічної заборгованості, як правило, 100.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття – на консультаціях він має право відпрацювати пропущені заняття та добрати відповідну кількість балів, які були визначені на дану тему заняття. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

Політика щодо академічної доброчесності. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- надання достовірної інформації про результати власної освітньої (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації».

Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі здобувача освіти є підставою для її незарахування, незалежно від масштабів плагіату чи обману. Списування під час контрольних та самостійних робіт, заліку, заборонені (зокрема, з використанням мобільних девайсів). Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. У випадку таких подій – реагування відповідно до Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Політика щодо відвідування. Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, навчання за програмою подвійного диплома, з використанням елементів дуальної форми здобуття освіти, міжнародне стажування) навчання може відбуватись за індивідуальним графіком (в онлайн режимі за погодженням із деканом факультету).

Визнання результатів навчання, отриманих здобувачами вищої освіти у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється на добровільній основі та передбачає підтвердження того, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених ОПП, за якою він навчається. Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті, які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як освітньому компоненту в цілому, так і його окремому розділу, темі (темам), експрес опитуванням (письмовим тестам) тощо, які передбачені програмою (силабусом) освітнього компонента (Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у ВНУ імені Лесі Українки).

V. Підсумковий контроль

Формою підсумкового семестрового контролю є залік. Контроль здійснюється за підсумками поточного оцінювання, експрес опитування. Здобувачам освіти пропонуються усні експрес опитування або письмові тестові завдання у кількості 30 запитань (по 1 б).

Мінімальна позитивна кількість балів – 60, максимальна – 100 балів.

У випадку, якщо здобувач освіти набрав менше ніж 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання, анулюються. Максимальна кількість балів під час ліквідації академічної заборгованості з заліку, як правило, – 100. На ліквідацію академічної заборгованості (складання заліку) виносяться тестові завдання та практичні вправи, які складаються відповідно до питань, винесених на залік.

Види тестових завдань:

- із вибором однієї правильної відповіді;
- із вибором декількох правильних відповідей;

- на встановлення відповідності запропонованих наборів тверджень;
Тестові завдання складаються відповідно до питань, винесених на залік.

Складання та перескладання заліку проводиться згідно розкладу. Повторне складання заліку допускається не більше як два рази: один раз – викладачеві, другий – комісії, яку створює декан факультету.

Перелік контрольних питань

- Найдавніші часи. Початки людської цивілізації на території України.
- Східні слов'яни у давнину. Держава антив.
- Старокиївська держава в історії середньовічної Європи.
- Галицько-Волинська держава – «Королівство Русі» та її культура.
- Політичне становище українських земель у другій половині XIV – першій половині XVII ст.
- Люблінська (1569 р.) та Берестейська (1596 р.) унії, їх наслідки для українського народу.
- Козацтво та його роль в українській історії та культурі XVI – першої половини XVII ст.
- Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст. під керівництвом Б. Хмельницького. Становлення Української козацької держави.
- Переяславсько-Московська угода 1654 р. та її оцінка в історіографії.
- Політичне становище українських земель у другій половині XVII ст. Руїна.
- Українські землі під владою царизму у першій половині XVIII ст.
- Зміни у політичному становищі українських земель під владою Росії у другій половині XVIII ст. Ліквідація Гетьманщини.
- Правобережжя і західноукраїнські землі: гайдамацький і опришківський рух.
- Остаточна ліквідація царизмом Запорозької Січі (1775 р.) та подальша доля запорожців.
- Адміністративно-територіальний устрій та політична система українських земель у складі Російської і Австрійської (Австро-Угорської) імперій.
- Західноукраїнські землі наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.
- Українські землі під владою Російської імперії у другій половині XIX – на початку XX ст.
- Західноукраїнські землі у другій половині XIX – на початку XX ст.
- Україна в демократичній революції 1905–1907 рр.
- Україна у Першій світовій війні (1914 – лютий 1917 рр.).
- Утворення та діяльність Української Центральної Ради (1917–1918 рр.).
- Українська Держава гетьмана П.Скоропадського (1918 р.).
- Українська Народна Республіка періоду Директорії та її політика (1918–1921 рр.).
- Політика радянської влади в Україні у 1918–1920 рр. та її наслідки.
- Західноукраїнські землі у 1918–1920 рр.
- Українізація 1920-х років: причини, зміст, наслідки.

- Соціально-економічна політика більшовицької влади в Україні наприкінці 1920-х – у 1930-х рр.
- Насильницька колективізація сталінським тоталітарним режимом селянства України. Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид української нації
- Становище у сфері культури України 1930-х рр. Здобутки і втрати у галузі науки. сталінського тоталітарного режиму в Україні у 1930-ті рр. Розгортання масових репресій та їх наслідки.
- Західноукраїнські землі у міжвоєнний період (1921–1939 рр.).
- Україна на початковому етапі Другої світової війни (1939 –1941 рр.).
- Напад Німеччини на Радянський Союз та окупація України нацистами.
- Рух Опору українського народу під час Другої світової війни.
- Звільнення України від нацистів у 1943–1944 рр. Підсумки війни для українського народу.
- Україна в період післявоєнної відбудови (1944 – початок 1950-х рр.).
- Україна у другій половині 1950-х – середині 1960-х рр. Розвиток науки.
- Україна у другій половині 1960-х – середині 1980-х рр.: наростання застійних явищ. Дисидентський рух.
- Культура України середини 1960-х – першої половини 1980-х рр. Розвиток науки.
- «Перебудова» в Україні. Активізація суспільно-політичного життя в республіці у період остаточного розвалу СРСР.
- Спроба серпневого державного перевороту 1991 р. в Радянському Союзі та проголошення незалежності України. Референдум 1 грудня 1991 р.
- Розгортання державотворчих процесів в незалежній Україні «Помаранчева» революція та Революція Гідності. Агресія Росії проти України 2014 р. та її наслідки.
- Економічна політика незалежної України. Становище у соціальній сфері та культурному житті незалежної України.
- Зовнішня політика незалежної України. Українська діаспора.

VI. Шкала оцінювання

Шкала оцінювання знань здобувачів освіти з освітніх компонентів, де формою контролю є залік

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90–100	Зараховано
82–89	
75–81	
67–74	
60–66	
1–59	Незараховано (необхідне перескладання)

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

1. Білоцерківський В. Я. Історія України. Навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 536 с.
2. Бойко О. Д. Історія України. Навч. посіб. 3-тє вид., вип., доп. Київ: Академвидав, 2007. 688 с. URL: https://ftfsite.ru/wp-content/files/istorija_ukrajiny_bojko.pdf
3. Борисенко В. Й. Курс української історії: 3 найдавніших часів до ХХ століття. Київ: Либідь, 1996.
4. Бушин М.І., Гуржій О.І. Історія України: підручник. Черкаси : Український літопис, 2016. URL: <http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/13039/1/020063092.pdf>
5. Волинська трагедія 1943. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Volynska_trahediia
6. Голубець М. Велика історія України. У 2 томах. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 352 с.
7. Греченко В. А. Історія України. Модульний курс. Харків: Форсинг плюс, 2009. 481 с.
8. Гусев В. І., Казьмирчук Г. Історія України: [підручник]. Київ, 2008. 464 с.
9. Довідник з історії України (А–Я) / [за заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста]. Київ: Генеза, 2001. 1135 с.
10. Добржанський О. Історія України (кінець ХVІІІ – перша половина ХІХ ст.): практикум. Чернівці: Золоті литаври, 2008. 286 с.
11. Дорошко М. Історія України. Курс лекцій. Черкаси: Саміт-книга, 2021. 472 с. <https://www.yakaboo.ua/ua/istorija-ukraini-kurs-lekcij.html>
12. Мойсей А., Герегова С., Скрицька Н. Історія України та української культури: навчально-методичний посібник. Чернівці, 2018.
12. Історична наука. Термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.
13. Історія України від найдавніших часів до сьогодення. За заг. ред. А. П. Коцура. Київ-Чернівці: Книги – ХХІ, 2008. 1099 с.
14. Історія України та її державності. За ред. Л. Є. Дещинського. Львів, 2010.
15. Історія України: Хрестоматія: Навч. посібник. Київ, 2003.
16. Калакура Я. С. Рафальський О. О. Українська культура: цивілізаційний вимір. Київ : ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.
17. Качкан В. А. Історія української культури: Підручник. Київ, 2021.
18. Комарницький О.Б. Історія України: Підручник. Кам'янець-Подільський, 2015.
19. Кормич Л. І. Історія України. Підручник. Київ: Алерта, 2010.
20. Мицик Ю.А., Бажан О. Історія України. Навчальний посібник. Київ: КМ Академія, 2003.
21. Понедельник Л. А. Євген Чикаленко – меценат української культури. Національна інтелігенція в історії та культурі України в ХХ–ХХІ ст.: матер. ІІ Всеукр. наук. конф. (Вінниця, 2006 р.). С. 71–82
22. Понедельник Л. А. Формування умов для реалізації та інтеграції у суспільстві людей з вадами зору. Матеріали ІІ Міжн. наук.-практ. конф. «Сучасний світ і незрячі». Київ : Вид-во Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2005. С. 26–28.
23. Савченко Н. М. Історія України: модульний курс. Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2009.

24. Світлична В. В. Історія України: Навч. посібник. Київ-Львів, 2002.
25. Україна в Першій світовій війні. URL: <https://znohistory.ed-era.com/m4/120>
26. Українська Центральна Рада. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Ukrainska_Tsentralna
27. Уривалкін О. М. Довідник з історії України В 2-х томах. Київ, 2020.
28. Хрестоматія з історії України для студентів вузів. Київ, 2013.
29. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. 2-ге вид., перероб. і розшир. Київ, 2005.
30. Що варто знати про українців та Україну у Другій світовій війні. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/05/shho-varto-znaty-pro-ukrayincziv-ta-ukrayinu-u-drugij-svitovij-vijni/>.
31. Казьмирчук М. Історія України: Підручник. К., 2009. URL: https://www.academia.edu/12490196/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_%D0%9F%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA

Інтернет-ресурси

1. Інститут історії України НАНУ	http://history.org.ua/	Журнали, альманахи, збірники та монографії, видані інститутом: Український історичний журнал; Соціум; Проблеми історії України: факти, судження, пошуки; Україна в Центрально-Східній Європі; RUTHENICA; Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Укр.
2. Українська історична бібліотека	http://ukrhistory.narod.ru/	П. Толочко, Н. Яковенко, А. Капеллер, В. Липинський, М. Драгоманов та ін. Укр.
3. Історична хрестоматія UKRAÏNARUS'	http://geocities.com/ua_ukraine/ukrainerus.html	Монографії, статті, документи з історії, етногенетики, антропології, археології України. Особливу увагу приділено історії формування українського народу, та національно-визвольного руху. Портрети українських володарів, гроші України-Русі. Мапи. Укр.
4. Правителі України	http://pravyteli.onestop.net/	Довідник правителів України з IX ст. по 1920 р. Династичні таблиці князів-Рюриквичів
5. Українська спілка: історія	http://spilka.onestop.net/history/	Праці класиків української історіографії: М. Аркас, Д. Дорошенко, Н. Полонська-Василенко та ін. Основні історичні документи по періодах; енциклопедії козацтва, Квацієнциклопедія ОУН-УПА; графічні матеріали та ін.
6. Українська історія	http://www.ua-history.narod.ru/	Книги, статті, документи, карти з історії України. В. Анатонович, О. Апанович, М. Костомаров, А. Кюстін
7. Українська спадщина	http://heritage.com.ua/istorija/istorija.html	Невелика електронна бібліотека, переважно присвячена історії українського мистецтва

8. Українська геральдика	http://heraldry.com.ua	Історія геральдики. Герби, печатки, поштові марки від середньовіччя до сьогодення
9. Українська історія	http://ua-history.narod.ru/	Книги, статті та документи: Антонович Володимир. Про козацькі часи на Україні; Апанович Олена. Українсько-російський договір 1654 року; Костомаров Микола. Книга буття українського народу; Кюстін Адольф. Росія в 1839 році та ін.
10. Історія України	http://uahistory.narod.ru/	Короткий огляд історії України по періодах з найдавніших часів по ХХ ст.
11. Історія. Сайт Сергія Кашпіровського	http://ukrainehistory.narod.ru/	Основні історичні терміни; хронологічні таблиці за темами "Друга світова війна". "Найвизначніші дати ХХ ст."; посилання та ін.
12. Людина."Дзеркало Тижня"	http://zn.kiev.ua/op/razdel/361/3150/	On-line версія тижневика " "Дзеркало Тижня" ". Статті на історичну тематику
13. Українська армія	http://uarmy.mskm.ua/	"Військово-історичний альманах"; Центральний музей збройних сил України та ін.
14. Історія українського війська	http://ordgeorgboom.ru/	Коротка історія українського війська за середньовічну добу
15. Електронна хрестоматія	http://historydocs.narod.ru/ukr.htm	Універсали Центральної Ради; Берестейська угода; Конституція Пилипа Орлика; Емський указ 1876 року; Закони про тимчасовий державний устрій України (1918); Грамота до всього українського народу (1918); Тимчасовий основний закон (ЗУНР)
16. Князі, гетьмани, митрополити та президенти науковці	http://www.geocities.com/prysjan/in_40.html	Список правителів України (князі, гетьмани, митрополити, члени урядів) в VI-на поч. ХХ ст.
17. Генеалогія в Україні	http://www.genealogy.zp.ua/	Родословні таблиці основних руських князів Х-ХІІІ ст.; адреси архівів України; Хто і де займається генеалогією
18. Сайт товариства "Меморіал"	http://memorial.kiev.ua/	Книги, статті, документи, що висвітлюють репресивну політику радянського уряду (голодомори, війна, репресії)
19. Сайт інституту суспільних досліджень	http://www.ukrtetra.com.ua/	Статті з історії України (на 15.11.2005) 37 статей
20. Енциклопедія українського козацтва	http://zsu.zp.ua/uk/	Електронна енциклопедія українського козацтва – довідкова система, призначена для наукової, навчальної і освітньої роботи в галузі історії та українознавства. Енциклопедія містить 1276 статті, 739 ілюстрацій, 77 тематичних історичних карт та 130 картосхем.

